

ФЕНОМЕН ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

Сокуренко Віталій Валерійович - здобувач Науково-дослідного інституту
публічного права

УДК 343.9

The article is focused on determining the phenomenon of crime in the field of physical culture and sports as an object of criminological analysis. This crime is one of the most acute humanitarian problems for today's Ukrainian society. In addition to the actual, manifested directly in the relevant criminal practice of social danger, this crime is built into the mechanism of criminogenic self-determination. Crime destroying, falsifying real social and value, semantic beginnings of institutions of physical culture and sports that is reproduced in their branches, suppresses their functional ability both for sublimation of aggressive social energy (in the energy paradigm – entropy), and for weakening socially consolidating relations. The latter, in its turn, predetermines a very wide range of criminogenic situation, the contours of which reach the most remote strata of obstruction of social development that necessitates the development of reliable and modern, complete and proper knowledge on the phenomenon of crime in the field of physical culture and sports. It has been established that crime in this sphere is represented by a wide range of criminal phenomena and epiphenomena, the description and explanation of which made it possible to offer its narrow and broad understanding. Carried out description and explanation of the phenomenon of crime in the field of physical culture and sports through a combination of structural and functional, phenomenological analysis in the process of modeling enables to form its narrow and broad definition. In the narrow sense, crime in the field of physical culture and sports is a mass, relatively persistent, historically changing social and legal phenomenon consisting in the illegal use of the target-oriented resource for the development of physical education and sports, in the impact on the results of sport competitions, as well as the use of social institutions of physical culture and sports, their subjects, infrastructure and narratives for committing other crimes. In the broad sense, it is a specific, institutionalized, criminogenic self-determination form of an inhuman, destructive social energy, manifestation of which falsifies physical culture and sports, eliminates their importance for the progressive and healthy development of society and individuals, transfers into a category of simulation practices in line with the psychology of consumerism and selfishness.

Key words: physical culture, sport, crime, phenomenon, epiphenomenon, corruption, violence.

Articolul este dedicat definirii fenomenului criminalității în domeniul culturii fizice și al sportului ca obiect de analiză criminologică. S-a stabilit că criminalitatea în acest domeniu este reprezentată de o gamă largă de fenomene criminale și epifenomene, a căror descriere și explicație a permis să ofere o viziune îngustă și largă a acesteia. Este dovedit că această infracțiune este un fenomen social și juridic masiv, relativ stabil, manifestat prin utilizarea greșită a resursei țintă pentru dezvoltarea educației fizice și a sportului, impactul asupra rezultatelor competițiilor sportive, precum și utilizarea instituțiilor sociale de cultură fizică și sport, infrastructura și narațiunile lor. alte crime.

Cuvinte cheie: cultură fizică, sport, crimă, fenomen, epifenomen, corupție, violență.

Статья посвящена определению феномена преступности в сфере физической культуры и спорта как объекта криминологического анализа. Установлено, что преступность в этой сфере представлена широким спектром криминальных феноменов и эпифеноменов, описание и объяснение которых позволил предложить узкое и широкое её видение. Доказывается, что указанная преступность является массовым, относительно устойчивым, социально-правовым феноменом, проявляющимся в неправомерном использовании целевого ресурса для развития физкультуры и спорта, воздействии на результаты спортивных соревнований, а также использовании социальных институтов физической культуры и спорта, их инфраструктуры и нарративов для совершения иных преступлений.

Ключевые слова: физическая культура, спорт, преступность, феномен, эпифеномен, коррупция, насилие.

Актуальність теми. Злочинність у сфері фізичної культури і спорту є однією з найбільш гострих гуманітарних проблем для сьогодення українського суспільства. Окрім актуальної, проявленої безпосередньо у відповідних кримінальних практиках суспільної небезпечності, ця злочинність вмонтована в механізм криміногенної самодетермінації. Руйнуючи, фальсифікуючи дійсні соціально-ціннісні, смислові начала інститутів фізичної культури і спорту злочинність, що відтворюється у їх осередках, пригнічує їх функціональну здатність як до сублімації агресивної соціальної енергетики (у енергетичній парадигмі – ентропії), так і до послаблення соціально консолідуючих зв'язків. Останнє в свою чергу зумовлює вельми широкий спектр криміногенності, контури якої сягають найвіддаленіших пластів обструкції соціального розвитку, що й зумовлює потребу у розробці достовірних та сучасних, повних і належних знань про феномен злочинності у сфері фізичної культури і спорту.

Криминологічні проблеми поширення злочинності у сфері фізичної культури і спорту в різні часи ставали предметом досліджень А. П. Алексеевої, О. С. Бондаренка, С. Ф. Денисова, М. П. Клеймьонова, С. Г. Кулика, В. В. Сараєва М. В. Спірева й деяких інших науковців. Визнаючи їх суттєвий внесок у розробку низки значущих питань про зміст, детермінацію, протидію злочинності у сфері фізичної культури і спорту, варто визнати і те, що й досі залишається не з'ясованим власне феномен цієї злочинності як криминологічна категорія, об'єкт криминологічного аналізу та протидії.

Мета статті у встановленні, описі та поясненні феномену злочинності у сфері фізичної культури та спорту як концептуальної криминологічної моделі.

Виклад основного матеріалу. Застосовуючи методологію криминологічного моделювання до злочинності у сфері фізичної культури і спорту, можна стверджувати, що її вузловими елементами є: 1) феноменологічна констеляція; 2) функціональна спрямованість; 3) рівень відтворення відповідної кримінальної активності. Відтак, формується наступна модельна структура цього різновиду злочинності.

I. Кримінальні феномени сфери фізичної культури і спорту – відтворюються безпосередньо у діяльності суб'єктів (в тому числі й управлінських) цієї сфери та мають своїм наслідком обструкції й симуляцію її смислів, функцій, соціального значення. До таких відносяться:

1. **Економічна злочинність у сфері фізичної культури і спорту:**

1) **корупційна злочинність:**

- **управлінський сегмент кримінальних корупційних практик** виявляє себе за лініями: **а)** кадрової політики (розподіл посад в органах управління видами спорту у федераціях, клубах, органах державної влади, місцевого самоврядування тощо). З точки зору кримінально-правової кваліфікації такі дії здебільшого кваліфікуються за ст.ст. 364–369-2 КК України; **б)** управління майном, спортивними майновими комплексами, бюджетними й позабюджетними коштами, цільовими асигнуваннями, що кваліфікується, як правило, за ч. 2 ст. 191 КК України; **в)** управління спортивними заходами, що виявляється при прийнятті рішення про конкретне

місце (країну, область, місто, район, локацію), час та загальну організацію, включаючи питання спонсорства, реклами, телевізійних трансляцій. У кримінально-правовому зрізі ці дії виражаються, як правило, у діяннях, ознаки яких передбачені ст. 368 КК України;

- *спортивно-діяльнісний сегмент корупційних злочинів*, найбільш контрастно виражений у протиправному впливі на результати офіційних спортивних змагань (ст. 369-3 КК України) – окремий, вельми суттєвий пласт корупційних кримінальних практик у сфері професійного спорту. Як з кримінально-правової, так і з функціональної точок зору ці практики представлені двома видами злочинів: *а) матчфіксинг* – вплив на результати офіційних спортивних змагань шляхом підкупу, примушування або підбурювання чи вступу у змову щодо результатів офіційного спортивного змагання з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи третьої особи або одержання внаслідок таких діянь неправомірної вигоди для себе чи третьої особи (ч. 1 ст. 369-3 КК України). Найбільш поширений в ігрових видах спорту (великому футболі, хокеї, баскетболі тощо), де проявляється у договірних матчах, у т.зв. «договорняках» (сленгове), підкупках окремих гравців команд; *б) порушення заборони розміщення ставок на спорт*, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням з одержанням в результаті цього неправомірної вигоди (ч. 3 ст. 369-3 КК України). Ці два різновиди корупційних практик – взаємопов'язані. Причому другий залежить від першого: суб'єкти неправомірного впливу на результати офіційних спортивних змагань, маючи інформацію про наперед визначений їх результат мають змогу отримувати надприбутки від розміщення ставок на спорт.

Крім означених сегментів злочинності корупційної спрямованості у сфері спорту можливо також виділити й рівні їх відтворення:

а. Міжнародний рівень, на якому здійснюється кримінальний вплив на організацію міжнародних спортивних змагань. Тому виявляється злочинність у діяльності посадових осіб міжнародних, континентальних спортивних федерацій й організацій. Так, наприклад, з хронології олімпійських скандалів можна виділити чиновників, викритих у корупційних злочинах: у 1988

р. в Сеулі (Південна Корея), коли троє суддів з Уганди, Уругваю і Марокко віддали за неправомірну вигоду перемогу в боксі корейцеві; у 2002 р. в Солт-Лейк-Сіті (США) і 2004 р. в Афінах (Греція) члени Міжнародного олімпійського комітету за винагороду голосували за «потрібну» столицю майбутньої Олімпіади [1, с. 95]. Варто також згадати й звинувачення окремих членів Міжнародної федерації футбольних асоціацій (FIFA) у вчиненні корупційних злочинів, пов'язаних визначенням Катару як переможця конкурсу на місце проведення чемпіонату світу з футболу у 2022 р.

б. Загальнодержавний рівень візуалізує корупційні практики в діяльності службових осіб профільних центральних, а також вищих органів виконавчої та законодавчої влади, передусім – Міністерства молоді та спорту України, Комітету Верховної Ради України з питань сім'ї, молодіжної політики, спорту та туризму тощо.

с. Місцевий рівень корупції у сфері фізичної культури та спорту можливо диференціювати на: *а) місцевий рівень державного управління* – у діяльності службових осіб обласних державних адміністрацій; *б) муніципальний рівень* – у діяльності службових осіб органів місцевого самоврядування.

д. Галузевий рівень відтворення корупційних злочинів виявляє себе при зверненні до організації та управління спортивною діяльністю у підрозділах Національної поліції, Національної гвардії, Державної служби з надзвичайних ситуацій, Державної прикордонної служби, Збройних Сил України та ін. У цих та подібних до них відомствах розвиваються як професійно-прикладні, так і загальні (олімпійські та неолімпійські) види спорту, що пов'язано як з управлінням майном, розпорядженням грошовими коштами, цільовими асигнуваннями, так і з організацією проведення відповідних змагань. Окремим напрямом цієї діяльності, в якій відтворюється корупційна злочинність, є організація та проведення занять з фізичної культури, спорту (фізичної підготовки) в межах службової підготовки.

Окрім рівневої та векторної диференціації корупційної злочинності звернімо увагу й на те, що за *правовою природою службових відносин* корупція у сфері фізичної культури та

спорту може бути представлена як: **а)** корупція у публічно-правовій сфері (за участю службових осіб публічного права); **б)** корупція у приватно-правовій сфері діяльності спортивних організацій (спортивні федерації, фізкультурно-спортивні товариства, громадські об'єднання фізкультурно-спортивної спрямованості, Національний олімпійський комітет України, Спортивний комітет України); **в)** змішані корупційні практики – корупційний симбіоз спортивних організацій та органів державного, муніципального управління;

2) *легалізація (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом* як другий функціональний блок економічна злочинність у сфері фізичної культури і спорту. В свою чергу в ньому виявляються дві відносно автономні, але взаємопов'язані групи злочинів:

а) відмивання через спортивні клуби, федерації доходів, отриманих від злочинів, що вчинені поза сферою фізичної культури та спорту. Тут не можна не згадати особливості історії становлення професійного спорту в Україні, пов'язані з вливаннями в нього коштів від первинного кримінального накопичення капіталу протягом 90-х років минулого століття. Наразі не складає великих труднощів знаходження інформації (навіть з відкритих джерел) про основних бенефіціарів, власників найбільш потужних професійних спортивних клубів (передусім – футбольних) та їх бізнесової активності як на етапі фінансового становлення (від загальнокримінальної – до економічної злочинності), так і поточної господарської діяльності. Більшість з них у своїй ретроспективі виявляють дотичність до приватизації найбільш крупних державних промислових підприємств, а так само й до фінансування політичних акторів. Тобто *йдеться про значну олігархізованість професійного спорту в Україні*, що обумовлює як широкі можливості для відмивання злочинних прибутків через спортивні організації, так і дисфункційність правоохоронних органів, які в значній мірі залишаються позбавленими реальних інструментів юрисдикційного впливу на провідних суб'єктів «глибинної держави»;

б) відмивання через спортивні клуби, федерації доходів, отриманих від злочинної діяльності у сфері фізичної культури та спорту. Від-

бувається такий собі замкнутий кримінальний цикл, виявлення та розірвання (припинення) якого серед іншого вимагає налагодження вузько орієнтованої агентурної мережі всередині відповідних спортивних організацій.

2. *Загальнокримінальні корисливі злочини сфери спорту*, що посягають на власність суб'єктів відносин у цій сфері та у зв'язку з їх спортивною діяльністю. У найбільш загальному вигляді ці злочини можуть бути згруповані у два блоки:

а) *агентське шахрайство*, тобто заволодіння шляхом обману або зловживання довірою майном спортсменів, вчинене їх агентами (дійсними чи удаваними) під приводом посередництва в укладанні контрактів зі спортивними клубами;

б) *шахрайство спортсменів*:

- щодо агентів, пов'язане з невивплатою передбачених агентською угодою комісійних коштів при укладанні контракту зі спортивним клубом;

- «допінгове» шахрайство, яке полягає у вживанні спортсменами допінгу, що впливає (може вплинути) на результати спортивних змагань. Фактично йдеться про досягнення найвищих спортивних результатів і пов'язаних з ними призових (в тому числі й у грошовому та іншому майновому еквіваленті). В цьому контексті на зайвим буде вказати на те, що відповідно до ст. 24 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» під час займання спортом не дозволено використовувати речовини, заборонені законодавством України, національними спортивними федераціями, міжнародними спортивними організаціями. Спортсмен, який використовує для досягнення спортивного результату стимулятори, допінгові речовини та інші заборонені суміші, а також особи, які сприяють розповсюдженню і застосуванню цих речовин, несуть відповідальність, передбачену законодавством та регламентуючими документами відповідних спортивних організацій [2].

Щоправда чинним кримінальним законодавством України такі дії не передбачені, що, однак, не позбавляє їх суспільної небезпечності та можливості досліджувати, наразі, як фонові для аналізованого виду злочинності явища.

3. *Насильницькі злочини у сфері спорту*:

а) *не зумовлене обстановкою спортивною боротьби нанесення умисних тілесних ушкоджень*

спортсменам під час спортивних змагань. Ті випадки часто мають місце в ігрових видах спорту (зокрема, у великому футболі), коли тренером ставиться установки для конкретного гравця, як правило, захисного амплуа, щодо умисного травмування свого візаві, який вирізняється своєю активністю, креативністю (у сленговому виразі – «виключити», «поламати» суперника і т.п.);

б) *насильницькі злочини, вчинені проти спортсменів поза обстановкою спортивного змагання*, але у зв'язку зі спортивною діяльністю та/або іншою поведінкою на спортивних змаганнях. Найчастіше йдеться про психічне насильство (зокрема, погрози вбивством) як фактор психологічного тиску на спортсмена перед змаганнями. Суб'єктами таких погроз, як засвідчили результати зібраних нами експертних оцінок, а також контент-аналізу ЗМІ, у 90 % випадків є особи, зацікавлені у відповідному результаті розіграшу ставок на спорт, зокрема, букмекери та пов'язані з ними особи (рідше – незалежні від букмекерів особи, за власної ініціативи). Тож можливо вести мову про включення до складу феномену злочинності у сфері фізичної культури та спорту вимагань. Останні можливо диференціювати за двома групами:

- вимагання, пов'язане з вимогою, поєднаною з погрозою насильством, знищення або пошкодження майна, обмеженням законних прав і інтересів, розголошення відомостей, які спортсмен бажає зберегти в таємниці, адресованою спортсменові щодо не участі у спортивних змаганнях або діяти певним чином (зазвичай, надмірно пасивним) під час спортивних змагань. Ми свідомі того, що такі вимоги безпосередньо не охоплюються складом злочину, передбаченого ст. 189 КК України, як, власне, і будь-яким іншим складом злочину, що є істотним недоліком кримінально-правової охорони суспільних відносин у сфері професійного спорту. Тому висловлені тут судження з приводу вказаного різновиду вимагання варто сприймати радше як констатацію фактично існуючих реально суспільно небезпечних практик, ознаки яких не мають відповідного нормативно-правового оформлення в кримінальному законі. До прикладу, одним з резонансних випадків таких погроз було зафіксовано проти української те-

нісистки Е. Світоліної напередодні чергового матчу проти російської спортсменки у циклі змагань «Кубок Кремля» [3].

- вимагання, адресоване переможцям спортивних змагань, які завідомо для винних отримали грошову винагороду. Так, наприклад, жертвою подібного вимагання став чемпіон світу серед юніорів із подвійного слалому М. О. Харук, до якого протягом кількох тижнів надходили вимоги передачі майна, поєднані з погрозою насильства, обмеження свободи пересування населеним пунктом [4]. І такі випадки не є рідкістю, що відбивається на психоемоційному стані спортсменів, негативно впливає на процес підготовки до спортивних змагань, знижує життєвий тонус, сприяє зміні місця проживання і навіть громадянства.

Крім того, нерідко погрози висловлюються спортсменам у зв'язку з більш низькими ніж очікувалися спортивними результатами або з поведінкою спортсмена в період змагань. Так, наприклад, олімпійського чемпіона зі спортивної гімнастики О. Ю. Верняєва хотіли позбавити життя після того, як він зробив в м. Ріо-де-Жанейро спільне фото з російським колегою М. О. Нагорним [5].

в) *кримінальне насильство в умовах квазі-спортивних змагань* також доцільно, на нашу думку, розглядати у структурі злочинності у сфері фізичної культури і спорту. Мова йде про «підпільні» бої. На цих турнірах немає правил щодо використання певної техніки бою. Для досягнення перемоги спортсмен може застосовувати як техніку боротьби, так і ударну техніку. Дозволені всі удари і прийоми, які використовуються в різних видах бойових єдиноборств [6, с. 384–389]. У зв'язку з цим, такі поєдинки нерідко закінчуються травмами різного ступеня тяжкості, а іноді – смертельними випадками [7; 8; 1, с. 94].

До цієї ж категорії входить й організація та участь у вуличних перегонах на автомобілях, т.зв. «стрітрейсінг». Зазвичай вони проводяться вночі на магістральних ділянках автомобільних шляхів (проспекти, траси у приміській зоні тощо). Цілком зрозуміло, що про дотримання правил безпеки дорожнього руху годі й говорити, що створює очевидні загрози безпеці руху, нерідко закінчується дорожньо-транспортними пригодами, людськими жертвами.

Певна річ, ані «підпільні» бої, ані вуличні автомобільні перегони навряд чи можуть розглядатися як різновиди спорту. Тим не менш, участь у цих практиках вимагає попередньої підготовки, тренувань, специфічного майнового забезпечення, консультативного, іншого інформаційного, методичного супроводження, що виявляє близькість за організаційним підходом саме до сфери спорту. До того ж, як і легальний спорт, змістом подібних практик є змагальність та видовищність, що і дозволяє в кримінологічних цілях розглядати їх у складі феномену злочинності у сфері фізичної культури та спорту.

II. Кримінальні епіфеномени сфери фізичної культури і спорту, що відтворюються у зв'язку з функціонуванням спорту та/або експлуатують блага, генеровані цією сферою. Їх – вельми широкий спектр. Але при цьому є можливість їх згрупувати принаймні у два великі блоки:

1. *Загальнокримінальні корисливі злочини*, пов'язані з фізичною культурою і спортом: а) *шахрайство зі ставками на спорт* є функціонально-девіантним відгалуженням від діяльності легальних тоталізаторів та не пов'язані з матч-фіксингом – протиправним впливом на результати офіційних спортивних змагань. Натомість шахраями використовується удавана поінформованість про проведення матчу з начебто наперед відомим результатом, з приводу чого й відбувається передача жертвою грошей злочинцеві як відповідної ставка та спорт; б) *шахрайство з квитками на спортивні заходи*. Таке шахрайство, як правило, має місце в умовах ліміту квитків, який з об'єктивних причин (місткість спортивної арени, залу, значні обсяги броні квитків для іноземців і т.п.) не відповідає наявному попиту. Шахрайство у подібних умовах вчиняється як при особистому контактуванні злочинця і жертви у локації проведення спортивних заходів, так і через інтернет-комунікацію.

2. *Загальнокримінальні насильницькі злочини*, пов'язані зі спортом, які з кримінально-правової точки зору репрезентовані хуліганством, груповим порушенням громадського порядку, масовими заворушеннями. З кримінологічної ж – здебільшого йдеться про діяльність так званих «ультрас» – радикального крила футбольних уболівальників, функціонування яких

спирається на клубно детерміновані наративи – смислові одиниці, пов'язані з історією спортивного клубу, його претензійністю на здобутки найвищого ґатунку, а також символічні системи, визначені відповідною атрибутикою, й дискурс – особливі мовні практики, що виконують функції як групової приналежності, консолідованості, так і групового нарцисизму, дезінтеграції у протиставленні угрупованням опонентів по наративам.

3. *Політичні злочини* як кримінальні епіфеномени сфери фізичної культури і спорту включають в себе:

1) *політичні насильницькі злочини терористичної спрямованості*, об'єктами посягання яких стають (можуть ставати) спортсмени під час змагань, а також сторонні особи, які знаходяться в місці проведення спортивних заходів (стадіони, бігові маршрути в населеному пункті тощо). Так, наприклад, 15.04.2013 р. біля фінішної лінії бігового маршруту марафону, що пролягав вулицями міста Бостон (США) було вчинено терористичний акт шляхом підризу двох вибухових пристроїв, внаслідок чого загинуло 3 людини, ще 282 людини отримали тілесні ушкодження різного ступеню тяжкості [9; 10 та ін.]. Резонансними також є теракти на футбольних стадіонах міст Барави (Сомалі, 13.04.2018 р., 5 загинлих, 8 поранених), Джелалабад (Афганістан, 19.05.2018 р., 8 загинлих, 45 поранених), Манчестер (Великобританія, 23.05.2017 р., 20 загинлих), Париж (Франція, 13.11.2015 р., 3 загинлих терористи-смертників) та ін. Масовий спортивний захід, таким чином, слугує криміногенною ситуацією, яка була використовується для вчинення терактів;

2) *політичні ненасильницькі злочини*, в механізмі вчинення яких використовується спортивна тематика. Як правило, тема спорту використовується опосередковано для прикриття триваючої політичної злочинної діяльності. Бойкоти спортивних змагань з ідеологічних (квазіідеологічних) міркувань, дезінформація населення через інтерпретацію відповідних спортивних та колоспортивних подій постають елементами пропаганди в системі функціонування недемократичних політичних режимів, засіб конструювання доксихного мислення, суспільної думки, стимулювання ресентименту, зміцнення

в цілому внутрішньодержавних позицій політичного істеблшменту як умови продовження системних злочинів. Перелік останніх – вельми широкий: від розмаїття форм (і їх кримінально-правових оцінок) політико-кримінального переслідування, репресій, кіберзлочинів (наприклад, хакерські атаки на інформаційні ресурси Міжнародного антидопінгового агентства (WADA), вчинені працівниками спецслужб РФ у зв'язку з розслідуванням масового вживання допінгу російськими спортсменами під час олімпійських ігор 2014 р.), злочинів агресії проти інших держав (в тому числі – через продукування згоди на соціально непопулярні дії влади).

Висновки. Таким чином, здійснений опис і пояснення феномену злочинності у сфері фізичної культури і спорту через поєднання структурно-функціонального та феноменологічного аналізу в процесу моделювання відкриває можливості для формування вузького ті широкого її визначення визначення. У вузькому розумінні злочинність у сфері фізичної культури і спорту є масовим, відносно стійким, історично мінливим соціально-правовим феноменом, що полягає у неправомірному використанні цільового ресурсу для розвитку фізкультури і спорту, впливі на результати спортивних змагань, а також використанні соціальних інститутів фізичної культури і спорту, їх суб'єктів, інфраструктури та наративів для вчиненні інших злочинів. У широкому ж – це специфічна, інституціоналізована, криміногенно самодетермінаційна форма антигуманної, деструктивної соціальної енергетики, прояв якої фальсифікує фізичну культуру і спорт, елімінує їх значення для прогресивного й здорового розвитку суспільства і окремих особистостей, переводить до розряду симулятивних практик у руслі психології споживацтва й корисливості. Перспективи подальших досліджень за цим напрямом вбачаються у встановленні стану та особливостей детермінації сучасної злочинності у сфері фізкультури та спорту в Україні.

Література

1. Алексеева А. П. Преступность в сфере профессионального спорта. *Известия ВУЗов. Северокавказский регион. Общественные науки*. 2009. № 2. С. 92–96.
2. Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24.12.1993 р. № 3808-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12> (дата звернення : 05.12.2018).
3. Спонсор Світоліної заявив, що російські букмекери погрожували українці. 2016. URL : <https://tsn.ua/prosport/sponsor-svitolinoyi-zayaviv-scho-rosiyski-bukmekeri-pogrozhuvali-ukrayinci-791115.html> (дата звернення : 14.06.2019 р.).
4. У справі побиття спортсмена Михайла Харука триває досудове розслідування. *UA: Карпати*. 2019. 13 червня. URL : <https://if.suspilne.media/news/26588> (дата звернення : 14.06.2019).
5. «Не повертайся в Україну!». Олімпійському чемпіону погрожували за фото з російським спортсменом. *OBOZREVATEL*. 2018. 06 лютого. URL : <https://www.obozrevatel.com/ukr/sport/sport/ne-povertajsysya-v-ukrainu-olimpijskomu-chempionu-pogrozhuvali-za-foto-z-rosijskim-sportsmenom.htm> (дата звернення : 20.01.2019).
6. Скворцов А. В. О криминализации некоторых общественно опасных деяний в спорте // Уголовное право: стратегия развития в XXI веке : Матер. междунар. науч.-практ. конф. (г. Москва, 29–30 января 2004 г.) ; Московская государственная юридическая академия. М., 2004. С. 384–389.
7. Бои без правил за деньги. URL : <http://www.compromat.ru/main/sport/bezpravil.htm> (дата звернення : 04.10.2018).
8. Ужасающие травмы на подпольных боях без правил. URL : <http://news-141742.shortnews.rin.ru> (дата звернення : 04.10.2018).
9. Теракт у Бостоні : підозрюваного заарештовано. *Кореспондент.net*. 2013. 17 квітня. URL : <https://ua.korrespondent.net/world/1549376-terakt-u-bostoni-pidozryuvanogo-zaareshtovano> (дата звернення : 15.02.2019).
10. Захід побоюється «джихаду бідних»: теракт у Бостоні порівняли з розстрілом у Тулузі. *Дзеркало тижня*. 2013. 7 травня. URL : https://dt.ua/WORLD/zahid-poboyuyetsya-dzhihadu-bidnih-terakt-u-bostoni-porivnyali-z-rozstrilom-u-tuluzi-121567_.html (дата звернення : 15.02.2019).